

اشاره:

● دستیابی به دریافتهای عمیق و سازنده در رابطه با آنچه که باید رسانه‌های ارتباطی برای رشد و تعالی کشورهای جهان سوم انجام دهند، همانطور که قبلاً اشاره شد ناچار بکنی هر چند گذرا را در زمینه ارزیابی اشکالی و حاصل کار اشکال جدید و قدیم ارتباطات را در این جوامع بر ما لازم میدارد.

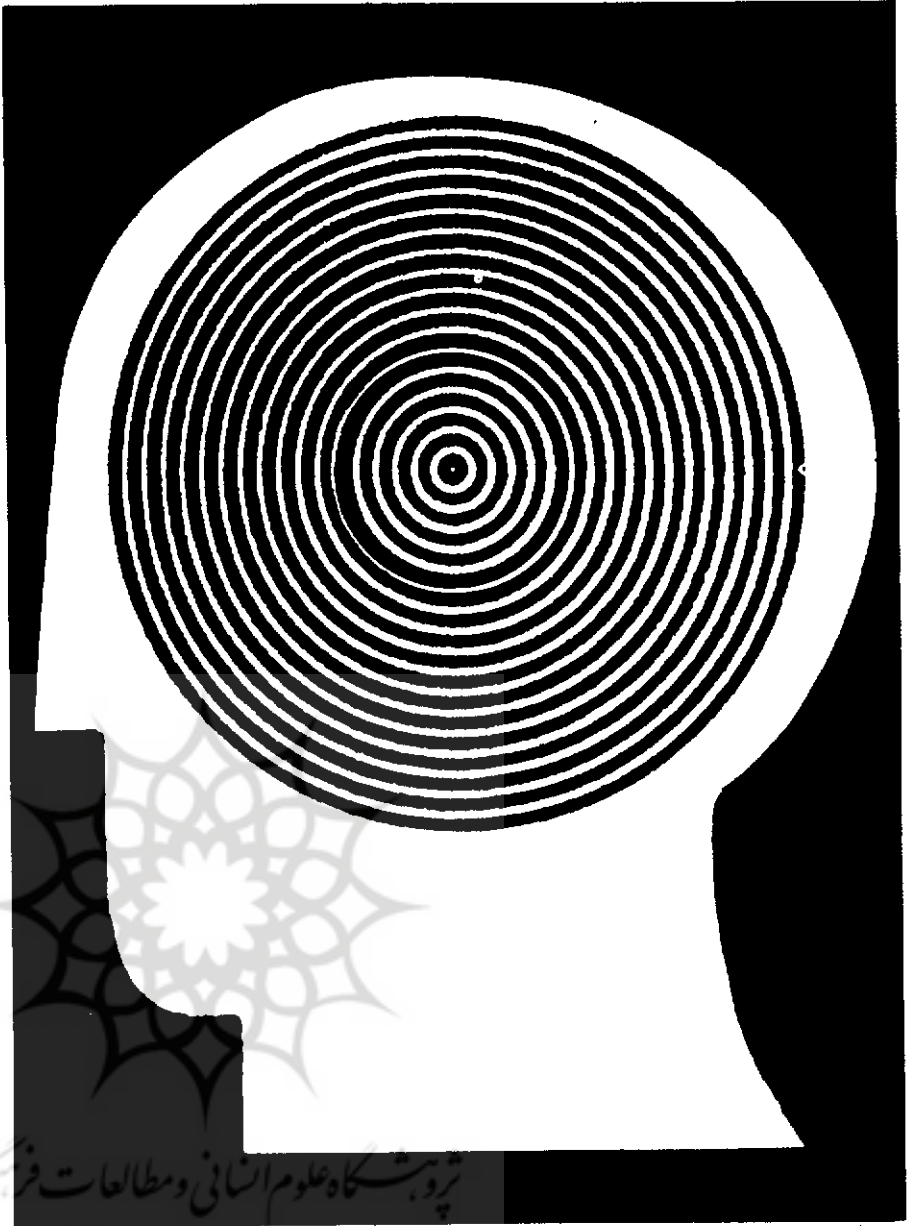
مطلبی که در این شماره تحت عنوان «ارتباطات مردمی نظام اصیل ریشه‌دار ارتباطی در جهان سوم»، از نظر آن میگذرد مروری کوتاه است بر گونه‌های سنتی و مردمی پیام‌رسانی و ویژگیها و عملکردهای آن.

همانطور که پیش از این گفته شد، ارتباطات را در قلمرو انسانی - اجتماعی خود باید به عنوان جریانی مستمر که در جهت انتقال و مبادله اطلاعات و معارف، احساسات، نگرشها و طرز تلقیهای آدمیان عمل می‌کند بدانیم.

هر یک از جوامع انسانی با توجه به شرایط محیطی، نیازها و ضرورت‌های زندگی خود به انواع و گونه‌های خاصی از ارتباط (که گرچه در اساس وجوه تشابهی دارند، اما در عمل دارای آثار و نتایج متفاوتی می‌باشند) متوسل می‌شوند. این صور ارتباطی هر یک متضمن موقعیت ویژه یک جامعه و معرف جنبه و مقطع خاصی از حیات آن می‌باشد، زیرا ارتباط در وهله اول و قبل از هر چیز امری جوشیده و نشأت گرفته از حیات مجموعه افراد اجتماع بوده و در نهایت در جهت پاسخگویی به نیازهای کلی جامعه حرکت می‌کند.

ارتباطات پیش از ورود تکنولوژی جدید در جوامع گوناگون همواره در مسیر تحقق یکی از صورتهای ذیل حرکت می‌کرده است.

- انعکاس و انتقال مفاهیم در میان برگزیده گان و نخبه گان اجتماع نظیر: حکام، فلاسفه، دانشمندان و دیگر طبقات بالای جامعه، این گونه‌های ارتباطی همواره از مفاهیمی بسیار پیچیده و سبلیک برخوردار بوده، و در جهت

نقش ارتباط جمعی در رشد و

توسعه جهان سوم

(قسمت دوم)

ارتباطات مردمی، نظام اصیل و ریشه‌دار در جهان سوم

تقویت مناسبات درون گروهی و انعکاس علایق و تمایلات ویژه اقشار بالای جامعه می باشد. نمونه های بسیاری از معارف، فلسفه ها، هنرها و عقاید را می توان مثال زد که در ارانه مفاهیم و مندرجات خود عمیقاً از شرایط اجتماعی و وضعیت خاص این طبقات تأثیر پذیرفته اند.

— در برابر این گونه های ارتباطی باید از انواع دیگری که مناسبترین نام برای آنها عنوان (ارتباطات مردمی) است یاد کرد. مجموعه مضامین فولکلوریک (آداب و رسوم اجتماعی)، تعالیم و سنن مذهبی، هنرهای نمایشی و روایتگری سنتی، فنون بومی تجسمی و تصویری و نمونه های خاصی از دست نوشته ها و مکتوبات خطابه ها و مواعظ در زمره مضامین و نمونه های ارتباطات سنتی مردمی بشمار می روند.

خصوصیات و کارکردها

۱ — سادگی بیان: یکی از بزرگترین ویژگیهای این اشکال ارتباطی، بیان خالی از دشواری و تکلف آنهاست، مضامینی که در آنها بکار می روند به معنای واقعی کلمه ساده و زود فهمند، در آنها از گونه های پیچیده و سمبلیک مفاهیم و معانی که غالباً بین طبقات ممتاز رواج دارد چندان خبری نیست. زیرا که متناسب با سطح فکری اکثریت افراد جامعه و بازگو کننده شرایط و نظامات دیرین تاریخی و اجتماعی آنهاست.

۲ — راهبری افکار: ارتباطات سنتی — مردمی بیشترین سهم را در راهبری و هدایت افکار دارند. این رسانه های ارتباطی از بطن اجتماع و در میان مردم پدید آمده و با شرایط آنها جو گرفته و به جامعه تعلق

دارند. از اینرو کاملاً با باورداشتها و عقاید مخاطبین خود آشنایی داشته و بیشتر از هر وسیله ارتباط جمعی راه نفوذ در اعماق و زوایای ذهنی افراد را می دانند. اهمیت این موضوع برای ما آنگاه روشنتر می گردد که بدانیم: هدف اصلی در کار رسانه های ارتباط مردمی تأثیر بر مخاطبین است. آنها سعی می کنند به بهترین و قابل قبول ترین وجه ممکن بیشترین اثر را بر مجموعه مخاطبین خود گذارده، و بدین منظور از عناصر ریشه دار مادی و معنوی اجتماع، که دارای همسانی یا حداقل تشابه فوق العاده ای با ارزشها و اهداف مورد نظر در فرایند پیام رسانی آنهاست، به عنوان عوامل یاری دهنده و جاذبه های کار خود بهره گرفته و در نهایت چون این نحوه عمل بانیازها و شرایط اصیل جامعه همخوانی دارد، دارای میزان

- نهادهای مردمی و کهن پیام رسانی در جامعه اسلامی با بهره گیری از پشتوانه ای قومی و اصیل از سنتهای مردمی ارتباطات و با استفاده از ارزشهای دیرین الهی و انسانی که ریشه در فطرت آدمی دارد، در جهت تحقق نظامی پویا و متحرک کوشش می کنند و جامعه را بسوی پیشرفت و تعالی راستین سوق میدهند.

کارایی و ثمربخشی زیادی می باشد.

تأثیر این کار کرد در ارتباطات مردمی به حدی است که در موارد عدیده ای بسیار از حکام و سرمدانان زورمدار نیز از رسانه های سنتی - مردمی ارتباطات به عنوان وسیله ای برای جذب توجه و احساسات مردم، انعکاس خواستها و امیال خود و نهایتاً کنترل و احاطه مادی و معنوی جامعه استفاده می کردند و البته آشکار است که این عملکرد چون فاقد اصالت بود غالباً در جهت تحریف محتوای اصلی این رسانه ها به کار میرفته است.

۳ - وجه تمایز دیگر صور ارتباط مردمی با دیگر اشکال ارتباطی، در محیط و فضای است که در آن پرورده شده و تجلی می یابند که به مانند خود پیام معمولاً ساختاری ساده دارد و غالباً بدون آن پیرایه ها و پرداختهای نمادین و رمزدار، که اغلب در ارتباطات میان تخیه گان رایج است بوده، و اگر هم مواردی در آنها پیرایه یا پرداختی بکار رفته باشد، این امر دقیقاً در جهت استحکام و تقویت محتوا در ذهن مخاطب می باشد.

سادگی محیط و در عین حال انطباق بسیار آن با وضعیت جاری زندگی در بیشتر موارد سبب میگردد که مخاطب در هنگام دریافت پیام احساس کند چیزی را که در پیش رو دارد و پیامی را که دریافت می کند، دنباله همان موضوعاتی است که در جریانات واقعی زندگی او میگردد یا لاقط در بیشتر موارد چندان دور از واقعیتهای اطراف او نیست.

۴ - مجرای پیام رسانی در اشکال مردمی ارتباطات: انتقال بخش اعظم و قابل توجه مضامین در این گونه های ارتباطی از طریق حضور مادی و فیزیکی فرستنده و مخاطب در نزد یکدیگر صورت می گیرد، بدین ترتیب زبان و بیان شفاهی به عنوان گونه ای اصیل در ارتباطات سنتی - مردمی کاربرد پیدا می کند.

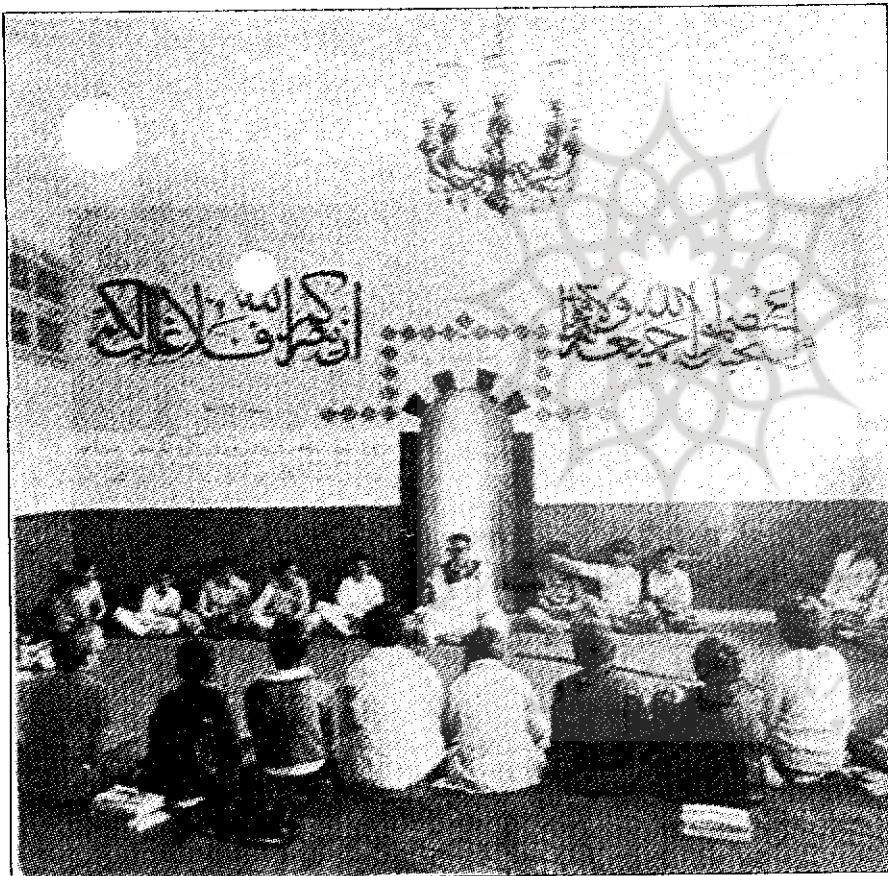
نکته مهم در وهله اول در زمینه لحن طبیعی و

شرایط و موقعیت محیط و حالات و کیفیات مخاطبین، به انتقال مفاهیم میادرت می نماید.

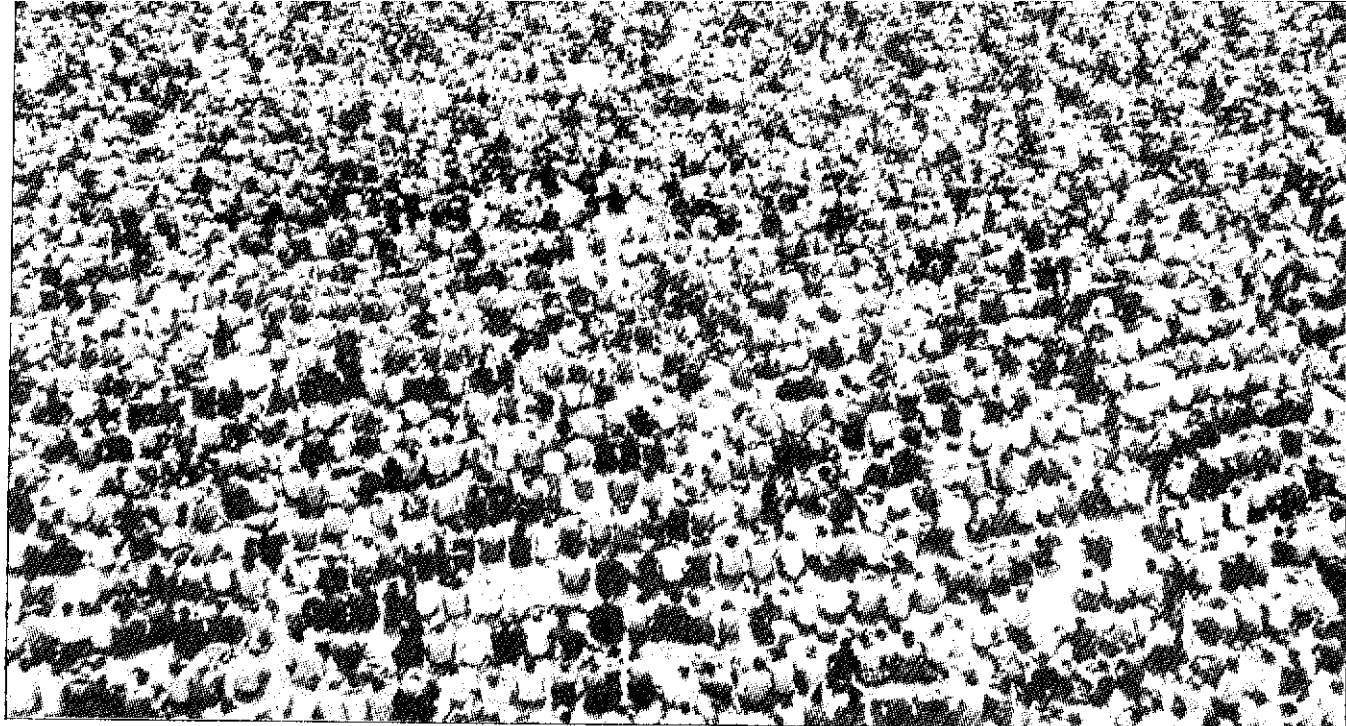
منحصر دانستن تمام دستاوردها و موارث سنتی ارتباطات در جهان سوم، به آنچه که از کاتال برخوردهای رو در رو و ارتباطات شفاهی ردوبدل می شود، در واقع نادیده انگاشتن کاربرد بخش دیگری از رسانه های بومی که می توانند در صورت داشتن خصوصاتی در زمره ارتباطات مردمی قرار گیرند، محسوب می گردد. این نوع ارتباطات که از راه دست نوشته ها، نگاره ها و نقاشیها تحقق می یابند هم به تنهایی و هم با تلفیق گونه های شفاهی (تظییر برده خوانی، نقالی و روایتگری و دیگر روشهای ارتباطی) که در زمره تکمیل کنندگان پیامهای مکتوب و

مطابق با فرین به حقیقتی است که باید عرضه کننده و ناقل مضامین برای خود اتخاذ نماید. حرکات و افعال او نیز باید به بهترین وجهی تداعی کننده مفهومی که بیان می دارد و قصد تفهیم آنرا دارد باشد و به عبارت دقیقتر صداقت داشته باشد. همچنین واکنشها و عکس العملهای مخاطبین اثر مستقیم و تعیین کننده ای در انتخاب مضمونها و شیوه ها و حالات بیان وی دارد.

در نظر گرفتن تمامی این عوامل در نهایت موجب می شود که مخاطب هیچ گاه لحن و بیان عرضه کننده مفاهیم را دور از نیازها و شرایط عادی زندگی خود نیافته، از اینرو حداکثر اعتماد و اطمینان را به صحت آنها داشته باشد و در مقابل لاقط این مفاهیم به گونه ای عالی و متناسب با

● هدف اصلی در کار رسانه های ارتباط مردمی تأثیر بر مخاطبین است. آنها سعی می کنند به بهترین و قابل قبول ترین وجه ممکن بیشترین اثر را بر مجموعه مخاطبین خود گذارده، و بدین منظور از عناصر ریشه دار مادی و معنوی اجتماعی که دارای همسانی یا حداقل تشابه فوق العاده ای با ارزشها و اهداف مورد نظر در فرایند پیام رسانی آنهاست، بعنوان عوامل یاری دهنده و جاذبه های کار خود بهره گرفته و چون این نحوه عمل با نیازها و شرایط اصیل جامعه همخوانی دارد دارای میزان کارایی و ثمربخشی زیادی می باشد.

تصورینند، پیشینه و سابقه زیادی در زمینه انتقال مفاهیم در جهان سوم دارند. کاربرد خصوصیت مردمی در اینجا دقیقاً بیانگر وجود خصالت در کنار مردم بودن و تلاش در جهت برآوردن نیازهای ارتباطی اکثریت جامعه برای این دسته از رسانه‌های ارتباطی است.

قرابت معنوی ناشی از وجود عناصر فکری - اجتماعی و جهان بینی مشترک می‌تواند تا حد زیادی دشواریها و موانع ناشی از وجود ابعاد و فواصل مکانی و زمانی میان ارسال پیام و دریافت آنرا در گونه اخیر ارتباطی کاهش داده و خود به عنوان عامل مؤثر در تداوم و بقا ارتباطات مردمی در طول زمان بشمار برود.

۵ - تلاش در جهت وحدت اجتماعی و محور تعارضات: محتوای ارتباطات مردمی غالباً جامعه را به اتحاد و اتفاق حول یک محور نیرومند مادی و معنوی که دارای قدرتی فراتر از اراده شخصی افراد است، فرا میخواند. همچنین حضور و تشکل مردم در قالب نهادهای سنتی و مردمی ارتباطات، باعث آگاهی بیشتر از کیفیت و شرایط زندگی

افراد و تحکیم روابط اجتماعی و سرانجام همسویی و هم رنگی بیشتر اعضاء جامعه با باور داشت‌ها و عقاید یکدیگر میگردد.

۶ - حفاظت از هویت فرهنگی جامعه: ارتباطات سنتی - مردمی مؤثرترین واسطه انتقال و انتشار سنن مادی و معنوی در جهان سوم محسوب می‌شوند. بعبارت روشنتر آنها یگانه بستر و محملی هستند که میتوانند موارث اصلی و ریشه دار فرهنگی اجتماعی را حفظ نمایند و به نسل‌های مداوم و زنده انسانها انتقال دهند بنابراین میتوان گفت ارتباطات مردمی بمنزله شناسنامه ای است که در آن ویژگیهای اساسی و هویت یک جامعه را میتوان یافت.

۷ - ارتباطات مردمی عامل تحرک و درون زائی: مهمترین عمل کرد ویژگی مطلوب و سازنده ای را که میتوان برای ارتباطات مردمی مشخص کرد، جنبه حرکت آفرینی و تحول زایی آن است، ارتباطات مردمی با برخورداری از مجموعه کهنی از آموخته‌ها و تجربیات متعدد در زمینه انتقال مفاهیم، و نیز با احاطه و اطلاع از بهترین

الگوها و مصادیق حرکت‌زا که کم و بیش در درون فرهنگ هر جامعه ای یافت میشود، قادر است پربارترین و بنیادی ترین نقش را در ایجاد تحولات مثبت اجتماعی ایفا کند.

اهمیت این مسئله از آن رو است که برای پیشرفت و ترقی اجتماع بتوان منحصر نمونه‌های مطابق با شرایط تاریخی آن ارائه داد و جامعه را بطریقی پویا و آگاهانه بسوی آنها رهنمون کرد.

نهادهای مردمی و کهن (پیام رسانی) در جامعه اسلامی واجد چنین خصوصیتی می‌باشند. آنها با بهره گیری از شستوانه قوی و اصیل از سنتهای مردم ارتباطات و با استعانت از ارزشهای دیرین الهی و انسانی که ریشه در فطرت آدمی دارد، در جهت تحقق نظامی پویا و متحرک کوشش می‌کنند و جامعه را بسوی پیشرفت و تعالی راستین سوق میدهند.

ادامه دارد

- ارتباطات سنتی مردمی مؤثرترین واسطه انتقال و انتشار سنن مادی و معنوی در جهان سوم محسوب میشود به عبارت روشنتر آنها یگانه بستر و محملی هستند که میتوانند موارث اصلی و ریشه دار فرهنگی اجتماعی را حفظ نمایند و به نسل‌های مردم و زنده انسانها انتقال دهند.